

РОЗДІЛ IV. ГОЛОД 1932—1933 рр.: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

І.О. Гаврилів

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра історії України

ВІДГУКИ ПРО ГОЛОДОМОР У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИСТОЯННЯ НАЦІОНАЛІЗМУ Й РАДЯНОФІЛЬСТВА

© Гаврилів І.О., 2003

На основі маловідомих архівних матеріалів, які фактично вперше вводяться в науковий обіг, проаналізовано протистояння націоналістичного та радянськoго політичних рухів Західної України на тлі голодомору і репресій в УСРР. Розкрита антиукраїнська діяльність радянських спецслужб, що інспірували розкол в національному таборі на західноукраїнських землях.

В історії України є ще низка тем, які викликають гостру полеміку в сьогочасному суспільстві. Особливо настирливо дискутується опонентами період входження України в СРСР. Нав'язується думка, що це була “наша” держава, або “своя” Вітчизна. Тому під час слухань у Верховній Раді щодо голодомору, який організували більшовики, комуністи залишили засідання. Як бачимо, є сили, які не бажають визнати правду історії та зробити належні висновки.

У сучасній українській історіографії опубліковано чимало досліджень з проблеми голодомору, його причин та наслідків. Історики підраховали кількість жертв і назвали винуватців геноциду української нації. Але не зроблено аналізу уроків історії. Адже не достатньо є публікацій щодо висвітлення проблеми радянськoго націоналізму в українському національно-державницькому русі, який суттєво послаблював його. Особливо гостре протистояння відбулося на західноукраїнських землях. Його еволюцію поставлено в основу цього дослідження.

Після рішення Ради Послів Ліги Націй 14 березня 1923 р. залишити Східну Галичину в складі Польщі в галицькому політичному провіді склалися дві позиції. Одна — за продовження боротьби з поляками власними силами, яку репрезентували Українська Військова Організація (УВО) та деякі політичні партії Галичини. Друга — за те, щоб використати можливість визволення західноукраїнських земель за допомогою Радянської України. Адже більшовики з метою поглиблення розбіжностей еміграційних українських урядів ЗУНР та УНР, розколу наддністрянської та наддніпрянської еміграції після переговорів у Ризі 1921 р. нав'язують контакти з представниками Є. Петрушевича. Згодом на гроші надіслані з Харкова у Берліні виходить газета “Український прапор” радянськoго напрямку.

Все це відбилося на політичному житті Західної України. Радянськoство остаточно поразило не тільки прибічників Є. Петрушевича, але й Українську Соціал-Демократичну Партію (УСДП). У березні 1923 р. відбувся VI з'їзд УСДП. У справі міжнародного вирішення долі Східної Галичини з'їзд прийняв резолюцію, в якій УСДП заявила, що українські робітники не визнають рішення капіталістичних імперіалістичних дипломатів,

український пролетаріат солідарний з боротьбою світового пролетаріату. Партія буде боротися за приєднання Східної Галичини до Радянської України в складі СРСР [1]. В цілому з'їзд проходив солідарно з платформою комуністів, в надії на нову війну Росії та Польщі, в якій і мало вирішитися питання приналежності Західної України [2]. На з'їзді були представлені групи УСДП в еміграції, послы польського сейму, численні робітничі, жіночі та молодіжні організації, що були під впливом партії.

Розглянутий був проект Програми УСДП. У ньому констатовалося, що соціал-демократи будуть вести класову боротьбу за допомогою політичних, професійних, культурних та економічних спілок. Партія буде боротися за здійснення гасел всесвітнього соціалізму, скасування приватної власності, націоналізацію промислів і банків, централізацію виробництва, заборону великої земельної власності тощо. УСДП стояла на позиціях забезпечення трудящих соціальними гарантіями: восьмигодинний робочий день, 36-годинний робочий тиждень, демократичні свободи, соціальне страхування, заборона праці дітей до 14 років тощо [3].

Ухвалено на партійному з'їзді Організаційний Статут УСДП. У ньому зазначалося, що УСДП є класова організація українського пролетаріату. Мета діяльності: “Усунути теперішній капіталістичний лад та на його місце побудувати соціалістичний суспільний лад” [4]. У Статуті визначені обов'язки члена партії, структуру низових та центральних партійних установ, скликання форумів партії, фінанси. УСДП хотіли контролювати профспілки, в яких намагалася викоренити націоналізм, антисемітизм та угоду з польською окупаційною владою. Основне завдання партії бачилося в тому, щоб дбати про інтереси робітничого класу [5].

На з'їзді було обрано Головну Управу УСДП в складі: М. Герасимець, М. Матвійів, А. Чарнецький, І. Калятинський, А. Вікар, С. Волинець, Б. Кузьма, М. Парфанович, М. Сидорів [6]. Партійний форум показав, що більша частина українських соціал-демократів відходить від національних позицій, замінюючи їх т. зв. “інтернаціональними”. Фактично це був вхід УСДП в КПЗУ.

Під впливом історичних подій та не без підступно-ворожої для України більшовицької пропаганди та агітації, більшість українських соціал-демократів Західної України перебували під впливом ідей об'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною в союзі з іншими радянськими республіками. Така позиція мала певний вплив на українство північно-західних земель, де цьому сприяли комуністичні й москвофільські організації. Поширення радянофільських настроїв мало свій вплив на Українську Парламентарну Репрезентацію. 23 травня 1923 р. депутати: А. Братунь, П. Васильчук, Я. Войнюк, С. Маківка, В. Мохнюк, А. Пашук, Х. Приступа, Й. Скрипа, М. Чучмай створили автономну соціалістичну фракцію в Українському сеймовому клубі [7]. Будучи членами різних партій вони 17 листопада 1923 р. зібралися на нараду в Луцьку. На ній була прийнята політична платформа, що збігалася з програмою УСДП. Учасники наради утворили обласну організацію УСДП Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя [8]. Але не всі в соціалістичній фракції поділяли думку про союз з комуністами. Так, 20 листопада 1923 р. П. Васильчук заявив: “Стою на ґрунті розмежування з комуністами українськими і польськими” [9].

У радянській історіографії склався стереотип, який і сьогодні дехто хоче реанімувати, що на чолі соціального і національного визволення західноукраїнських трудящих стояла тільки Компартія Західної України. Але цю партію не можна вважати репрезентантом українського національного руху. Адже формально КПЗУ була складовою частиною Кому-

ністичної Партії Польщі, а фактично була підпорядкована, через Комінтерн, КП(б)У і ВКП(б). У 20-х роках певна популярність комуністів серед західноукраїнського населення була у зв'язку з тим, що ряди КПЗУ поповнили соціал-демократи, які перейшли на радянське платформу, адже в січні 1924 р. польська влада заборонила УСДП. Цьому також сприяла українізація Східної України, але ще в більшій мірі успішна дезінформація більшовицьких спецслужб. Архівні матеріали стверджують, що українці — члени КПЗУ — це здебільшого молоді малограмотні (1-2 класи початкової школи) люди, які досить легко піддавалися комуністичній агітації. А вишкіл організатори більшовицької пропаганди проходили на спеціальних курсах у Харкові [10]. Також радянські комуністи щедро фінансували їх. Так на вересень 1928 р. з фонду КП(б)У переведено для КПЗУ 6 тис. американських доларів [11].

Критично ставилися до існування Радянської України, як держави українців Наддніпряни, представники Української Радикальної Партії (УРП). Їх підтримувала Українська Партія Соціалістів-Революціонерів (УПСР) Волині. Волинські есери об'єдналися з галицькими радикалами 14 лютого 1926 р., утворивши Українську Соціалістично-Радикальну Партію (УСРП). У Програмі партії зазначено, що вона обстоює соборність українського народу на всіх його землях, об'єднання всіх українських земель в одну соборну незалежну Україну. Але в своїх програмних засадах УСРП нерідко соціальне ставила перед національним. Деколи їх гасла: “Ідім під оден червоний прапор об'єданого українського соціалізму”, або використання символіки: серпа і молота — “в єдності сила” чи участь у святкуванні Першого травня, в очах жителя Західної України важко було відрізнити від комуністичних, що викликало справедливу критику опонентів.

Національну інтелектуальну еліту Західної України — науковців, адвокатів, вчителів, лікарів, журналістів, національно-свідомого духовенства, кооператорів, заможних селян — репрезентувало Українське Національне-Демократичне Об'єднання (УНДО). Більшість членів УНДО викривали антинаціональний характер більшовицького режиму на Східній Україні. Так, Голова партії Д. Левицький стверджував, що “... т. зв. радянська влада на Україні не є дійсно фактично українська. Там над нашими братами завис важкою рукою, накинений насильно, диктат імперіалістичний, тепер червоної Москви” [12]. Але, очевидно, під впливом пропаганди процесів українізації в УСРР, по наполяганні деяких прорадянськи налаштованих ундістів, що гуртувалися навколо часопису “Рада”, в резолюціях II з'їзду партії, який проходив 19—20 листопада 1926 р. було записано: “За Ризьким кордоном на українських землях відбуваються в Українській радянській державі великі національні здвиги. Там росте національна культура, там кріпне національна сила. На Радянській Україні назрівають тепер процеси, що скорше чи пізніше віддадуть на Україні суверенні права всьому українському народові. Український нарід під Польщею орієнтується на ту національну силу і на ті національні успіхи, що ростуть над Дніпром, а наша партія достроює до них політичну тактику” [13].

Об'єднання намагалось налагодити контакти з Радянською Україною. Так, в квітні-травні 1929 р. українські кооператори, з табору УНДО, здійснили поїздку до Києва і Харкова, з метою ознайомлення з господарським становищем українського населення. Очолили делегацію — голова Ревізійного Союзу Українських Кооперативів Ю. Павликовський і директор Центробанку О. Луцький. У поїзді галичан постійно супроводжували представники більшовицьких спецслужб. З протоколу їх наради можна процитувати таке: “З метою внесення розламу в верхівку делегації нашим товаришам у

виступах підкреслити особу Луцького в протилежність Павликівському. Не заперечувати проти від'їзду Павликівського, старатись затримати Луцького” [14].

Учасники поїздки згодом розповідали: “... господарське положення на Великій Україні є нечувано тяжке. Всі продукти першої потреби можна отримати лиш на картки, або у вільній торгівлі по нечувано високих цінах. Впадає в очі сильне зубожіння і пригноблення населення. Кожний чоловік є замкнений в собі, а всяка розмова двох людей — це дипломатична розмова. Село живе своїм відмінним життям, вважаючи місто за ворожий для себе осередок. Життя... не життя...” [15].

Більшовицька агентура бажала взяти під свій контроль підпільну Українську Військову Організацію. Голова УВО полковник Є. Коновалець унезалежнив її від уряду Є. Петрушевича. В самій УВО поділяв радянофільську позицію диктатора ЗУНР начальник служби розвідки О. Думін. Внаслідок цього, не без допомоги радянських спецслужб, виникла Західно-Українська Народно-Революційна Організація (ЗУНРО). Так, у відозві ЗУНРО до селян читаємо про позитивне ставлення до Української радянської республіки, а до поляків — негативне [16]. Організація підтримувала контакти з КПЗУ, спиралася на ідеологію Української Партії Праці, видавала “Український Революціонер”, мала деякі впливи на Волині та галицькому Покутті [17]. У 1928 р. припинила свою діяльність.

Більшовики за допомогою фінансових вливань мали вплив на деякі наукові та літературно-мистецькі кола Західної України. Вони контролювали контакти між вченими Наукового Товариства ім. Т.Шевченка та Всеукраїнської Академії Наук. Через радянське консульство у Львові проходила певна обробка представників галицької інтелігенції радянофільської орієнтації. Їх в народі називали “ікроїдами”, бо під час ситих застіль в консульстві заїдали ікрою, споглядаючи радянські кінофільми про “райське життя в СРСР”. У зв'язку з тим наочним є листування відомого історика з Харкова, члена НТШ Ф. Савченка з львівським вченим-літературознавцем, академіком ВУАН К. Студинським. У листі, датованому 22 жовтня 1928 р., Савченко писав: “Українських вчених замінюють російськими. Збіжжя вивозять з України в Росію. Великий продподаток, дорожнеча, магазини повні товару, але купувати можуть лише жиди. Висока платня за навчання, скорочення штатів, страшні розстріли української молоді” [18]. В листі від 30 січня 1930 р. наддніпрянець просить: “... вислати 3—4 кг рису, супів Маггі, м'ясних екстрактів, всього до 5 кг посилки, бо для м'яса новий обмежений режим” [19].

Значить, у 20-х роках в західноукраїнському політикумі існували два діаметрально протилежні погляди на події, що відбувалися в СРСР. Одні вважали УСРР “... національним і державним центром усіх українських земель, основою для здійснення соборної української державності”, а також, що “шлях до визволення українських земель з-під Польщі й Румунії веде через скріплення Радянської України й Радянського Союзу” [20]. Така позиція викликала негативну реакцію в опонентів, які стверджували: “Можна лише дивуватися, як страшно низько можуть впасти наші історичні люди, яким доля вложила в руки керму нашими визвольними змаганнями та дала можливість положити тривкі підвалини нашої національно-державної традиції. Як дуже низько може впасти людина, що за кількості доларів поневіряє своїм історичним ім'ям, помагаючи ворогам ширити деморалізацію між власним народом та вбивати його активність. Політикові, та ще й з історичним ім'ям,- не можна дарувати ні наївності, ні злочину. А лише наївний або злочинець може ширити погляди, що над Дніпром існує Українська держава з власним національним розвитком на всіх ділянках життя (розстріли, процеси, утиски всіх верств населення), яка мріє про визволення Західної України (Ризький договір!)” [21].

З другої половини 20-х років в радянофільському таборі деякі діячі висловлювали сумніви щодо державності УСРР. Так, представник СРСР в Польщі Ю. Коцюбинський доповідав у Харків 30 травня 1927 р.: “В Сельробі ведуться розмови, що Харківський уряд і ЦК це експозитура Москви. Не дають розвиватися місцевим силам, пригнічують українців, українізація тільки на папері. На Наддніпрянщині — московський окупаційний режим. Промосковський терор на Україні. Тому хочуть виключити членів КПЗУ із Сельробу” [22].

Вже на рубежі 20—30-их років політичні діячі Західної України, в своїй більшості, не мали ілюзій щодо подій на Наддніпрянщині. У 1930 р. у зв’язку з харківським процесом над діячами Спілки Визволення України (СВУ), УНДО виступило з ініціативою: “Визначити і проголосити один день, як день призначений харківському процесові і пам’яті тих національних мучеників, яких в цьому процесі судили. Провести жалобу в цілому краї” [23]. Керівництво УНДО констатувало, що в УСРР йде нещадна ліквідація всіх творчих національних сил, обмеження автономних прав УСРР в користь московського червоного централізму [24]. У зв’язку з колективізацією сільського господарства в Радянській Україні, що відбувалася як насильницька акція проти українського народу, ЦК УНДО висловило свій протест і співчуття до селян. У своєму зверненні керівний орган партії засудив страшний замах московських окупантів на саму основу існування українського народу — особисту працю селянина-хлібороба в своєму власному господарстві, що є основою буття, культури і політичного майбутнього української нації. Заведення колгоспів, підкреслювалося у зверненні, це намагання знищити українську націю, як виразну історичну індивідуальність [25].

Очевидно, що провідні західноукраїнські політики виразно бачили перспективу буття українців в СРСР. Незважаючи на запобіжні заходи, шалену комуністичну пропаганду про “радянський спосіб життя” та “більшовицький рай” чутки про голод все-таки просочилися за кордони “імперії зла”. На початку 30-х років з-за Збруча масово почали з’являтися селяни-втікачі. На підставі їх розповідей преса Західної України донесла до громадськості правду про голод в УСРР. Для пересічного жителя це здавалося неймовірним, адже повним абсурдом виглядало вбивство державою своїх людей.

У роки голодомору західноукраїнські політичні сили активно взялися допомагати своїм братам по той бік Збруча. З ініціативи Української Парламентарної Репрезентації (УПР) 25 липня 1933 р. у Львові утворився Український Громадянський Комітет Допомоги Страждальній Україні. Його очолив лідер УНДО Д. Левицький. По всій Західній Україні і в середовищі української еміграції був організований збір грошей, одягу, їжі для голодуючих. Українська Греко-Католицька Церква на чолі з митрополитом А. Шептицьким оприлюднила “Послання українського греко-католицького Єпископату до всіх людей доброї волі”, організувала збір коштів. Долучилися до акції студенти. Так в Луцьку по всіх перехрестях двоє — хлопець і дівчина — збирали пожертви: хлопець тримав “карнавку” — скриньку для грошей, а дівчина кошик з квітами, або банти з синьо-жовтими стрічками, які вручали тим, хто кидав гроші у скриньку. Але ця допомога не змогла потрапити на Східну Україну. Московська влада не пропускала ешелони через кордон, цинічно заявляючи, що нікому в Україні це не потрібно. Натомість з одеського порту відправляється за кордон борошно за безцінь у мішках з написами: “излишки УССР”. Також саме в той час з УСРР в Польщу хлинув потік дешевого краму та продуктів.

Тоді питання жахливого винищення українців було винесено на міжнародну арену. У вересні 1933 р. в Швейцарії на IX Конгресі національних меншин виступила з промовою член УНДО, голова “Союзу Українок” М. Рудницька, в якій наголошувала: “Господарська політика, яка рік-річно вивозить з України мільйон тонн збіжжя для прохарчування

Московщини, промислових центрів, Червоної армії, кадрів ГПУ та для демпінгового апарату. Є це політика російського червоного імперіалізму, який свідомо й планово прямує до фізичного винищення українського народу” [26].

Незважаючи на протести світового співтовариства, США, наприклад, у листопаді 1933 р. встановили дипломатичні стосунки з СРСР, а в 1934 р. Радянський Союз прийняли до Ліги Націй.

Особливо гостро на організований голодомор відреагувала Організація Українських Націоналістів (ОУН). Боротьба націоналістів проти московського більшовизму проходила в двох напрямках: проти поширення радянофільства і комуністичних ідей та проти конкретних осіб, що цьому сприяли. Успішно застосовувалися такі методи боротьби, як політична пропаганда і терористичні акти. На сторінках періодичних видань українських легальних організацій пропагандисти ОУН розкривали антиукраїнську та антилюдяну суть московського більшовизму. Як доповнення до протестаційних акцій українських політичних партій відносно винищення населення Східної України внаслідок штучно спланованого голодомору, Організація Українських Націоналістів вирішила здійснити замах на представника радянського консульства у Львові. Для того, щоб знайти людину для замаху, керівництвом організації було розіслано до членства відозву: “Хто хоче добровільно зголоситися для виконання небезпечного завдання — нехай напише у Львівську політехніку на ім’я К. Брудаса” [27]. Це був псевдонім чільного бойовика Р. Шухевича. Вибір впав на молодого оунівця, студента львівського університету М. Лемика, який отримав інструктаж від голови крайової ексекютиви ОУН на західноукраїнських землях С. Бандери з вимогою “...не стріляти в поліцію і не втікати, щоб судовий процес був політичним” [28]. 22 жовтня 1933 р. М. Лемик вбив представника Москви О. Майлова. Суд над оунівцем привернув увагу світової громадськості, засоби масової інформації широко висвітлювали цей вчинок як бойовий протест українського народу перед світом проти поневолення більшовицькою Москвою України й винищення її народу спланованим голодомором. На суді захищали члена ОУН відомі адвокати — представники різних політичних сил Західної України: К. Левицький, С. Федак, В. Старосольський, С. Шухевич, С. Біляк, Л. Ганкевич, О. Марітчак, О. Назарук. Оборона підкреслювала, що приналежність підсудного М. Лемика до якої-небудь організації не відіграє в цьому процесі ніякої ролі, бо весь 40-мільйонний український народ, без огляду на партії й політичні угруповання, вважає вчинок Миколи Лемика — не пересуджуючи його законної кваліфікації — за вислід стихійного протесту всієї української нації проти небувалого нищення її основ життя московським комінтерном [29].

12 травня 1934 р. ОУН здійснила бомбовий атентат на друкарню Яськова, в якій друкувалася газета “Праця”. Згодом оунівці пояснювали, що ця газета видавалася за радянські гроші і мала за мету очорнити націоналістичний рух. Тому діячка ОУН підклала петарду в друкарню газети, але так, щоб не постраждали люди. На місцях, під час розвитку анти-більшовицької пропаганди, постійно відбувалися сутички між націоналістами та комуністами.

Останнім видатним представником радянофільства можна вважати А. Крушельницького, професора, колишнього міністра освіти УНР, письменника та педагога, який редагував прорадянські журнали “Нові Шляхи” і “Критика”. Архіви зберегли його донос представникам СРСР датований 17 березня 1934 р. “Про політичне становище Західної України в 1933 році”. В ньому Крушельницький висловлює свої погляди на проблему: “Справу голодомору ставлять українські політичні сили в Союзі Народів. На цю нахабну демонстрацію проти СРСР і УСРР дозволяє собі комівоаяжерка Мілена Рудницька дня 25.9

після найбагатших жнив на Україні й то тоді, коли людиність Гуцульщини й великої частини Галичини й Полісся, внаслідок повені, голодує. Листи з України, правдиві листи від колгоспників і робітників галичан і волиняків до рідні на Західній Україні про дійсний хід життя в УСРР, паралізують усю акцію ундокатолицької зграї. Чужинці ж, стривожені такою шаленою акцією на міжнародному терені, ідуть до УСРР і переконуються про брехливість емігрантських-петлюрівських інформацій і протестують проти обріхування європейської opinio. Це не тільки Лемик — молодий студент — пролив її, кров Майлова пролили УНДО-католики, розпалюючи пристрасті юрби проти СРСР” [30].

ОУН планувала вбити А. Крушельницького за його комуністичну пропаганду. В останню мить студент Львівської політехніки 24-річний С. Бандера відкликав замах: “Коли ж я довідався, що Крушельницький мав виїхати на Східну Україну, я наказ відкликав, передбачуючи, що його жде там власне така “кар’єра”, яку він і перейшов” [31].

Видний адвокат С. Шухевич напередодні від’їзду родини Крушельницьких в СРСР навесні 1934 р. випадково зустрів професора на вулиці Львова і запитав: “Чи правда, що ви всі збираєтеся на Радянщину?” А. Крушельницький бундючно відповів: “Так, їду! Побачиш, чим я поверну до Львова. Ти здивуєшся дуже” [32].

Про трагедію великої родини Крушельницьких в СРСР описала учасниця подій, нині знаний професор — історик й археолог, почесний директор Львівської наукової бібліотеки ім.В. Стефаника Л. Крушельницька, в своїх “Спогадах галичанки” [33]. А впливова газета “Діло” констатувала: “... російські більшовики розстріляли не Крушельницьких, а ідею українського радянофільства” [34].

На знак протесту проти злочинів комуністичного режиму в УСРР провідні вчені: М. Возняк, К. Студанський, Ф. Колесса, В. Щурат відмовилися від стипендій академіків ВУАН, а письменник В. Стефаник — від радянської пенсії. Фактично розпалася КПЗУ. У 30-х роках, за свідченням представників польської окупаційної влади, більшість членів КПЗУ були євреями та поляками, а не українцями [35]. Зрештою Москва заборонила КПЗУ, звинувативши її в “українському буржуазному націоналізмі”, а її членів піддала репресіям.

Отже, голодомор поховав надію на відродження української державності за допомогою Радянської України. Стало очевидним, що в УСРР панує антиукраїнський режим. Колишні ілюзії щодо переродження радянської влади на національні засади остаточно розвіялися. Масовими репресіями та голодомором більшовизм розкрив свою суть, яка полягала в насаджуванні псевдосоціалістичних та московсько-імперіалістичних шовіністичних ідей. Негативні наслідки цього ми відчуваємо до сьогодні.

Уроки історії вчать, що ніколи чужинці не принесуть очікуваних благ. Для того, щоб жити достойно, українцям слід покладатися на власні сили, а як приклад брати досвід інших європейських народів.

1. Центральний державний історичний архів (ЦДІА) України, м. Львів, ф. 205, оп. 1, спр. 539, арк. 5; 2. Там само, спр. 427, арк. 11; 3. Центральний державний архів громадських об’єднань (ЦДАГО) України, ф. 6, оп. 1, спр. 30, арк. 42—43; 4. Там само, арк. 8; 5. Там само, арк. 8—11; 6. Земля і Воля. — 1923. — 25 березня; 7. Гунчак Т. Україна — перша половина ХХ століття: нарис політичної історії. — К., 1993. — С. 209; 8. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 30, арк. 22—23; 9. Там само, арк. 27; 10. ЦДІА України, м. Львів. Ф. 205, оп. 1, спр. 3093 арк. 2, 9; 11. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2984, арк. 29; 12. Там само, ф. 6, оп. 1, спр. 168, арк. 78; 13. Там само, арк. 264; 14. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 2984, арк. 2; 15. Фелінські М. Українці у відродженій Польщі. — Львів, 1931. — С. 31; 16. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 416, арк. 1; 17. Державний архів Львівської області

(ДАЛО), ф. 1, оп. 51, спр. 753, арк. 3—17; 18. ЦДІА України, м. Львів, Ф. 362, оп. 1, спр. 378, арк. 63; 19. Там само, спр. 379, арк. 6; 20. Лозинський М. Уваги про Українську державність. — Відень, 1927. — С. 5, 58; 21. Мартинець В. Українська справа та її зовнішнє ставлення // Розбудова Нації. — 1930. — № 5—6. — С. 111; 22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2485, арк. 30; 23. ЦДІА України, м. Львів, ф. 3440, оп. 1, спр. 5, арк. 7; 24. Там само, спр. 38, арк. 10. 25. Там само, спр. 36, арк. 1; 26. За Україну. 1933. 1 жовтня; 27. ЦДІА України, м. Львів, ф. 371, оп. 1, спр. 77, арк. 15. 28. Там само, спр. 76, арк. 18; 29. Там само, ф. 359, оп. 1, спр. 365, арк. 2; 30. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6435, арк. 28, 30, 32. 31. Новий Час . — 1936. — 8 червня. 32. Шухевич С. Моє життя. Спогади. — Видання Української Видавничої Спільки. — Лондон, 1991. — С. 396. 33. Крушельницька Л.І. Рубали ліс... (Спогади галичанки). — Львів, 2001. — С. 66—111. 34. Діло. — 1935. — 26 січня. 35. ЦДІА України, м. Львів, ф. 205, оп. 1, спр. 138, арк. 48.1.

М.П. Гетьманчук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра політології

СТАВЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ДО ГОЛОДОМОРУ 1932—1933 рр. В УКРАЇНСЬКІЙ СРР У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

© Гетьманчук М.П., 2003

Висвітлено ставлення громадськості Західної України до штучно організованого голоду на землях Радянської України в 1932—1933 рр.; показано як ці події впливали на радянсько-польські відносини.

Постановка проблеми та її актуальність. Для українського народу голод 1932—1933 рр. назавжди залишився найстрахітливішою сторінкою його минулого. За період з квітня 1932 по листопад 1933 рр. в Україні загинули мільйони людей, які стали жертвами сталінського тоталітарного режиму. Якщо взяти до уваги непрямі втрати, тобто тих дітей, які не народилися внаслідок голодомору, кількість жертв за приблизними підрахунками сягає 14 мільйонів осіб [37, 8]. Майже чверть століття, впродовж яких Україна перебувала в епіцентрі політичних репресій тоталітарного режиму, виявилися найжахливішими у більш ніж тисячолітній історії українського народу. У Радянському Союзі правду про причини й небачений масштаб цього злочину старанно приховували. Замовчування правди, перекручування фактів, тиск на уряди суверенних держав, домінування вузько політичних інтересів над загальнолюдськими цінностями стали головною причиною того, що на захист голодуючого народу в Українській СРР виступали лише прості люди, релігійні і громадські організації, окремі політичні діячі, але не тогочасне світове співтовариство, його уряди та парламенти.

У незалежній Україні 2003 р. проходить під знаком вшанування пам'яті жертв голодомору. Саме на цьому наголошувалося у минулорічному указі Президента України Л. Кучми “Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні”. Вперше Президент України, Верховна Рада, уряд України відверто заявили про штучний характер голодомору та